

УКРАЇНСЬКА
МОВА

В рамках спецпроекта «Тести на все 200» двічі в місяць, по вівторках, ми розбираємо найскладніші питання і тести по українському мові, математиці, англійському і історії України. А помагають нам в цьому преподаватели Києво-Могилянської академії, КПІ і «Шевченко». В цьому випуску Ольга Коваленко, старший преподаватель українського мови підготовчого відділення Києво-Могилянської академії і Оксана Буковська, учитель-методист лицея «Престиж» і завсектором математики Інститута доуніверситетської підготовки КПІ, розглянуть частину питань по українському мові і математиці.

Сьогодні ми закінчимо розбирати найскладніші завдання тесту з української мови

ЗАВДАННЯ №25

(СЕСІЯ 2):

З'ясуйте, яким компонентом ускладнено просте речення.

Речення (розділові знаки пропущено)

- 1 Знала я дочку за ними принаймні три чесноти.
- 2 Зовні однак ніщо не віщувало рясної травневої грози.
- 3 Під вечір годині о сьомій самотній блукав я в саду.
- 4 Де він там зачепився старий бурлака.

Ускладнювальний компонент

- А уточнювальна обставина.
- Б звертання

ЗАВДАННЯ №21

(СЕСІЯ 2):

Розділові знаки при передачі чужої мови правильно вжито в реченні

- А Літо в осені питає: де ти поділа журавлів.
- Б До булави треба голови!, казали запорожці.
- В Ой казали, говорили по всім селі люди — «Та вже з того козаченька нічого не буде!»

Г «Опізнівся, небораче, одказав земляк йому, хто кохав життя ледаче, непереливки тому».

Д «Дозвольте і мені, панове, річ держати!» — тут обізвалася Лисиця.

ВІДПОВІДЬ:

Для того щоб виконати правильно завдання, необхідно згадати, як розставляються розділові знаки при передачі

- В вставне слово
- Г однорідні означення
- Д відокремлена прикладка

ВІДПОВІДЬ:

Перше речення нашого завдання ускладнене звертанням (тому 1 — А). Слово *дочку* треба з обох боків виділити комами. Нагадаємо, що звертання може бути непоширеним і поширеним та обов'язково виділяється комою або знаком оклику (при підвищеній інтонації). Наприклад: *Мій синку, нема такого зілья на землі, щоб серце лікувати ним* (Д. Павличко).

У другому реченні є вставне слово *однак*, котре також необхідно відокремити комами (2 — В). Нагадаємо,

чужої мови. Отже, розділові знаки при прямій мові ставляться так:

1. Якщо слова автора стоять перед прямою мовою, то після них ставиться двокрапка. Прямую мову беремо в лапки і перше слово пишемо з великої букви:

Мати украдьки висушує кінцями хустини зволожені очі й наче виправдовується: «...Ось повечеряємо, і я наспіваю тобі колискових» (В. Скуратівський).

2. Якщо слова автора стоять після прямої мови, то перед ними ставимо тире і кому (або знак оклику чи питання) і пишемо їх з малої букви:

«Ой гарна ж дівчина, як рай, мов червона рожа, повіта барвінками!» — подумав Лаврін, запрягаючи другого вола (І. Нечуй-Левицький).

3. Якщо слова автора розривають пряму мову, то їх з обох боків виділяємо комою і тире:

«То, мабуть, заробітчани, —

що найчастіше вставними словами бувають: *може, можливо, мабуть, безперечно, звісно, отже, власне, кажуть, за словами (когось), по-моєму, на щастя, на жаль, на диво, по-перше, по-друге, з одного боку, до речі, а втім* і подібні. Наприклад: *Може, вісником послали, себто з чуткою до нас* (Г. Чупринка).

Але до вставних слів не належать: *майже, адже, все-таки, до того ж, приблизно, буквально, принаймні* та всі порівняльні сполучники: *наче, начебто, ніби, нібито, мовби, мовбито* тощо.

Щодо третього речення, то воно ускладнене уточнювальною обставиною *годині о сьомій* (3 — А).

подумав я, — яких дощ загнав колибу» (М. Коцюбинський).

4. Якщо пряма мова складається з двох речень, то після слів автора ставимо крапку і тире, а наступне речення пишемо з великої букви: «Сідай, посидь у мене за столом, — сказала Олеся тихо і взяла його обома руками за руку. — Їсти хочеш?» (О. Довженко).

Виходячи із правил, робимо такий висновок: у першому реченні (варіант А) не вистачає лапок та слово *де* треба писати з великої літери, а у другому реченні (Б) також немає лапок, пропущене тире перед словами автора та зайвий один знак (знак оклику або кома). У третьому реченні (В) замість тире треба поставити двокрапку, а в четвертому (Г) — слова автора (*одказав земляк йому*) не виділені з обох боків тире. Отже, правильно розставлені знаки у п'ятому реченні (Д).

ПРАВИЛЬНА ВІДПОВІДЬ: Д.

Отже, односкладне речення — це речення, котре має один головний член — підмет або присудок. Речення лише з підметом — це називне речення. Те, що лише з присудком, поділяється на чотири види: означено-особове, неозначено-особове, безособове, узагальнено-особове. Розглянемо ці види більш конкретно.

Означено-особове речення — це речення, у якому замість підмета можна вставити займенники *я, ми, ти, ви* (особливістю цього речення є те, що присудок не має форми минулого часу). Отже, у нашому завданні такими реченнями будуть *Поверни золоті її очі, сині хвилі і вітер весни* (варіант Д, сесія 1) та *Подбати мушу про тебе* (варіант Д, сесія 2), бо перед *поверни* ставимо підметки займенник *ти*, а перед *мушу* — займенник *я*.

Неозначено-особове речення — речення, у якому замість підмета можна вставити зай-

Уточнювальні обставини також виділяються комами. Наприклад: *По той бік річки, напроти сосни, заходило сонце, пославши на воду од берега й до берега шматок червоного полотна* (Г. Тютюнник). **Примітка:** уточнювальні обставини та слова, до яких вони належать, відповідають на одне питання (наприклад, у попередньому реченні вони відповідали на питання *де?*). Отже, уточнювальної обставини немає у реченні на зразок: *Післязавтра біля клубу мені призначили зустріч* (бо — коли? післязавтра і де? біля клубу)

І, нарешті, четверте речення ускладнене відокремленою приклад-

кою *старий бурлака*, перед якою треба поставити кому (4 — Д). Нагадаємо, що прикладка — це означення, виражене іменником. Прикладка може бути непоширеною і поширеною (тобто складатися з двох і більше слів). Якщо прикладка стосується особового займенника, то обов'язково відокремлюється комою (рідше тире). Наприклад: *І, притомлений Котигорошко, я на груді землі упаду* (А. Малишко). *Нехай мене, Кармелюка, в світі споминать* (М. Вовчок).

ПРАВИЛЬНА ВІДПОВІДЬ:

1 — Б, 2 — В, 3 — А, 4 — Д.

ТАКОЖ ПРОПОНУЄМО ВАМ ЗБАГАТИТИ ВЛАСНИЙ
«ФРАЗЕОЛОГІЧНИЙ ФОНД» КІЛЬКОМА ДЕСЯТКАМИ
НАЙВАЖЧИХ (З ТОЧКИ ЗОРУ ЗНАЧЕННЯ)
ФРАЗЕОЛОГІЗМІВ

веремію закрутити (затіяти колотнечу)
вийти на герць (вступити в боротьбу)
випити гіркої (зазнати лиха) в свинячий голос (занадто пізно)
гаплик пришити (зробити дошкульне зауваження)
горобина ніч (темна, буряна ніч)
горохом сипати (дуже швидко говорити)
шовком шити (лагідно говорити)
зав'язати голову (вийти заміж)
заганяти на слизке (ставити когось у скрутне становище)
знову за рибу гроші (повторювати те саме)
з торбою пустити (розорити) і рісочки в рот не брати (нічого не їсти)
лебедина пісня (останній найкращий вияв таланту)
медом по губах (робити

щось приємне)
на бобах сидіти (залишитися ні з чим)
накрити мокрим рядном (накинутися з погрозами, докорами)
на руку ковінька (до речі, вчасно)
оббивати пороги (просити) ось тобі і диво в решеті (здивуватися)
позичати у сірка очей (бути безсоромним)
пустити червоного півня (підпалити щось)
пуститися берега (порухувати моральні правила, поведінку)
розбити глека (посваритися)
солоного зайця ганяти (бігати без передишки)
сон рябкої кобили (вигадувати, говорити неправду, пусте)
стати на рушник (заручитися, повінчатися)
топтати ряст (жити)

ЗАВДАННЯ № 26

(СЕСІЯ 1):

З'ясуйте типи односкладних речень.

Тип односкладного речення

- 1 називне
- 2 означено-особове
- 3 неозначено-особове
- 4 безособове

Приклад

- А Шкода даремно згаяного часу.
- Б Гостей зустрічали щиро, з хлібом-сіллю.
- В Кришталевий промінь сміливого сонця.
- Г Допоки горіти буде долоні твоєї дотик.
- Д Поверни золоті її очі, сині хвилі і вітер весни.

ЗАВДАННЯ №26

(СЕСІЯ 2):

З'ясуйте типи односкладних речень.

Тип односкладного речення

- 1 означено-особове
- 2 узагальнено-особове
- 3 неозначено-особове
- 4 безособове

Приклад

- А На жаль, забули свою історію.
- Б Заморосило осінь у сльозу.
- В Смолою пахне дошок білий ряд.
- Г Згаяного часу конем не доженеш.
- Д Подбати мушу про тебе.

ВІДПОВІДЬ:

Щоб відповісти на ці два питання, насамперед з'ясуємо, що таке односкладне речення.

менник *вони*. У нашому випадку речення *Гостей зустрічали щиро, з хлібом-сіллю* (варіант Б, сесія 1) та *На жаль, забули свою історію* (варіант А, сесія 2) є саме такими.

Безособове речення — те, у котрому не можна підметки поставити особовий займенник біля підмета, а присудок виражений кількома способами: а) інфінітивом (що робити? що зробити?), як у нашому реченні *Шкода даремно згаяного часу* (варіант А, сесія 1); б) безособовим дієсловом на *-но, -то*: *Все зроблено якнайкраще. Квіти полотно*. А також безособовими дієсловами на зразок *світає, темніє, задощило, заморосило*, як у реченні *Заморосило осінь у сльозу* (варіант Б, сесія 2); в) прислівником: *Надворі холодно*.

Узагальнено-особове речення — речення, яке являє собою прислів'я, приказку: *Згаяного часу конем не доженеш* (варіант Г, сесія 2).

Хліб-сіль їж, а правду риж.

Речення *Допоки горіти буде долоні твоєї дотик* (варіант Г, сесія 1) та *Смолою пахне дошок білий ряд* (варіант В, сесія 2) належать до двоскладних речень, тому що мають підмет і присудок.

ПРАВИЛЬНА ВІДПОВІДЬ

(СЕСІЯ 1): 1 — В, 2 — Д, 3 — Б, 4 — А.

(СЕСІЯ 2): 1 — Д, 2 — Г, 3 — А, 4 — Б.

